

Zing

AGRONOMSKI GLASNIK

DRUŠTVA AGRONOMA NR HRVATSKE

GODINA VI.

SRPANJ 1956.

BROJ 7

Ing ĐORĐE MOMČILOVIĆ

Uloga poljoprivrednih stanica i unapređenje poljoprivredne proizvodnje

Kad govorimo o ulozi poljoprivrednih stanica, o unapređenju poljoprivredne proizvodnje, onda se kao prvo postavlja pitanje, zašto smo išli na organizaciju poljoprivrednih stanica i da li ta organizacija kao takva odgovara nastojanjima u vezi sa unapređenjem poljoprivrede, kako se danas postavljaju, ili kao takva ne odgovara. Nama je poznato iz historije razvitka poljoprivrede, da je svaka društvena i politička koncepcija o unapređenju poljoprivrede, o seljaku, o veleposjedima imala i svoj odraz, odnosno analogno toj politici stvarala se služba. Kod nas u Hrvatskoj postavilo se u početku 1861. godine da se ide na unapređenje poljoprivrede preko poljoprivrednih škola i preko veleposjeda. Iz tih spisa, koji govore o osnivanju tih ustanova, vidimo da su stvorene u tom smislu poljoprivredne škole, kao na primjer škola u Križevcima za stvaranje upravnog kadra i niže poljoprivredne škole, koje su trebale stvarati napredne poljoprivrednike-seljake. Išlo se za tim, da se veleposjedima s jedne strane osigura stručni kadar i činovništvo, a s druge strane da se bogatija seljaštva u stručnom pogledu podignu. To su dvije osnovne tendencije, koje su tada vladale za unapređenje poljoprivrede. Jasno, da su ostaci te politike i tog rada ostali kod nas sve do nedavno i ta gledanja na ulogu srednjih poljoprivrednih škola ostala su kod nas u Hrvatskoj i išlo se kod seljačke poljoprivrede na očuvanje seljačkog posjeda. Razumljivo, da mi takvu organizaciju poljoprivredne službe nismo mogli prihvatiti u našim prilikama, gdje se radi na čitavu frontu, na socijalističkoj izgradnji našeg sela i gdje se gura čitava stvar naprijed.

Tražila se druga organizacija, koja će moći u današnjim prilikama odgovoriti zahtjevima, koji se postavljaju pred našu poljoprivredu. Mi smo razmatrajući taj problem, postavili pred sebe pitanje, koji je osnovni zadatak poljoprivredne proizvodnje, te smo postavili slijedeće, da je osnovni zadatak poljoprivredne proizvodnje, a prema tome i poljoprivrednih stručnjaka, da rade na maksimalnom podizanju biljne proizvodnje s jedne strane, i s druge strane na maksimalnom iskori-

* Prema stenografskom zapisniku

šćenju biljne proizvodnje, kod čega najvažniju ulogu ima ekonomičnost takvog rada. Zašto smo uzeli sebi kao cilj postizanje maksimalne biljne proizvodnje i najekonomičnije korišćenje produkata biljne proizvodnje? Mi smo u toku posljednje 4 godine imali vrlo oštru diskusiju i smatralo se, da je to postavljanje maksimalne biljne proizvodnje nemoguće izvesti i da su to fantazije i da se to nigdje u svijetu ne radi. Mi smo to pitanje morali postaviti, s obzirom na naše gledanje na poljoprivredu, na seljaka i na cijeli naš razvojni put u vezi sa socijalističkom rekonstrukcijom našeg sela. Trebalo je postaviti jasno i određeno cilj i prema tome izvršiti svu ostalu organizaciju.

Mi znamo, bar tako govorimo i pišemo, da je naša poljoprivreda zaostala, da dosadašnje stanje proizvodnje, s obzirom na ono što bi se moglo postići, iznosi tek 1/4 do 1/5, znači da se ovdje stvarala ogromna rezerva, između sadašnje poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje, koja bi se kao takva mogla postići, kad bi se svi faktori ujedinili i kad bi se pristupilo jednom sistematskom radu na podizanju poljoprivrede. Upravo taj raskorak, koji postoji između sadašnjeg stanja i mogućnosti natjerao nas je na to, da se baš na tom polju treba odviti glavna bitka cjelokupnog našeg rada i da treba usmjeriti sve snage, kako bi te rezerve iskoristili. Zbog toga smatramo, da je potrebno da dolje postoji jedna organizacija, čiji će osnovni zadatak biti ostvarenje te nove proizvodnje u odnosu na sadašnje stanje proizvodnje. Ovaj problem maksimalne proizvodnje za nas je neobično važan zbog toga, da možemo u svako doba znati, gdje se nalazimo i da možemo procijeniti koliko još moramo postići. Dakle, za jednu takvu borbu potrebno je znati sadašnje stanje, mogućnosti koje postoje, uvjete u kojima možemo ostvariti tu novu proizvodnju, kolike su potrebne investicije, preko koga se to može odvijati, tko će biti nosilac, koji će sa ekonomske strane stvar izvesti. Ako idemo u tu borbu, trebamo imati čvrste elemente osnovane na nauci i struci, koji će nam omogućiti široku djelatnost na podizanju poljoprivredne proizvodnje.

Ovo pitanje maksimalne proizvodnje za nas je važno i radi toga, jer možemo na taj način u svako doba vidjeti, koliko se tko stvarno založio, koliko je uspio postići i da se elkemičkim gledanjima, raznim prijedlozima, kako će se nešto postići, a koja nisu osnovana na naučnim i stručnim osnovama, već jednom stane na kraj i da se onemoguće svi oni, koji žele ili hoće na bilo koji način da jedno stručno, naučno gledanje skrenu na drugi put.

Nadalje, ovo pitanje maksimalne biljne proizvodnje za nas je neobično važno i stoga, jer upravo na tim problemima možemo angažirati sav naš narod, na podizanju poljoprivredne proizvodnje, ukazujući i put i mogućnosti, kojima se ta proizvodnja može postići.

Ovi podaci i ovaj rad treba biti i jest osnova, na temelju koje naše političke i ekonomske organizacije trebaju postaviti svoj rad, kako bi to mogle postaviti planski i usmjeriti svoju djelatnost u tom pravcu, da se poljoprivreda podigne.

Problem maksimalne biljne proizvodnje i njegov postizanja za nas je od neobične važnosti i bez takvog čvrstog cilja, njegova postavljanja, mi nismo u stanju da sve momente pravilno postavimo i do njih

dođemo. Zbog toga stojimo čvrsto na tome, da je naš osnovni zadatak da te stvari postignemo.

Kad govorimo o maksimalnoj biljnoj proizvodnji postavlja se pitanje što razumijevamo pod time, da li je to fantazija, ili je to nešto što je moguće. Postavili smo jasno jednu stvar. Raskorak između sadašnjeg stanja i stanja poljoprivredne proizvodnje, koja bi se kod nas mogla dobiti, ogromna je. Za postizanje krajnjeg cilja, za postizanje maksimalne proizvodnje, trebalo bi mnogo vremena i ogromnih sredstava i traži se način kako možemo pristupiti tome u sadašnjim prilikama i sa sadašnjim stanjem. Što možemo kod sadašnje agrotehnike maksimalno postići, da bi iz prihoda, koje bi dobili iz te nove proizvodnje, odvojili izvjesna sredstva za popravak zemljišta, za bolju obradu, i da na osnovu toga sa tim sredstvima idemo na dalje poboljšavanje, odnosno stvaranje uvjeta za novu maksimalnu proizvodnju, koji će se tražiti za novu proizvodnju i stalno dobivati maksimum u biljnoj proizvodnji? To je osnov i sve dosadašnje akcije upravo su počele od toga, da smo išli sa stanovišta, da u sadašnjim prilikama i stanju zemljišta možemo prinose povećati kod izvjesnih kultura za 3—4, pa možda i do 5 puta. Prema tome, naročito investicije za to nisu potrebne i s vrlo malim sredstvima možemo ići na unapređenje poljoprivrede i na postizanje daleko većih prihoda, nego do sada.

Kad smo se tako orijentirali na cilju i postavili konkretno pitanje cilja, s obzirom na stanje zemljišta, sorata i agrotehnike, proizišlo je pitanje, preko koga ćemo sve skupa ostvariti, da li ćemo ići direktno da radimo s proizvođačima, ili preko organizacija, odnosno kome mi stručnjaci trebamo služiti. Kod toga se pojavilo i pojavljuje se još i danas u samom radu stanica nekoliko oblika, koji su u suprotnosti s našim općim gledanjima. Preko koga raditi, tko će biti snaga, koja će to sve nositi? Vidjeli smo, da tu treba biti jedna organizacija, da bez organizacije ta stvar ne ide, jer agronomi nisu u stanju obuhvatiti sve proizvođače i da sa svima u isto vrijeme rade. Problem sjetve, njega, istodobno se pojavljuje na svim mjestima, i broj stručnjaka bio bi preogroman, a mi ih nemamo.

Zato bi postavili taj problem rada preko naših organizacija.

Kad smo postavili pitanje organizacija preko kojih treba raditi, došli smo do problema preko koje organizacije trebamo raditi, da li preko raznih odbora, preko raznih društava, preko zadruga ili udruženja. Tih organizacija raznoraznih proizvođača postoji i koja je ta upravo organizacija, koja nam omogućuje da mi ovaj cilj postignemo i preko toga i krajnji cilj, a to je uređenje samog sela i socijalističkih problema sela. Bilo je lutanja i u prvo vrijeme poljoprivredne stanice na primjer Sisak i Križevci osjetile su, da ne mogu same raditi i mislile su, da će najlakše doći do cilja preko udruga. U tom smislu radilo se na tom udruženstvu. Kasnije kad smo to razmotrili, vidjeli smo, da udruga ili društvo ili odbor za unapređenje pojedinih grana poljoprivrede nije ona organizaciona forma, koja će izvršiti taj cilj, posao na unapređenju poljoprivrede, koja će biti organizator toga svega.

Stali smo na stanovište, da se takav rad poljoprivrednih stanica ne može održati i da ih treba usmjeriti u pravcu zadrugarstva, da se putem zadruga radi na organizaciji oko unapređenja poljoprivrede. Našli smo organizacije preko kojih ćemo raditi. Postavilo se pitanje stručnosti naših stručnjaka i njihove uloge u tom cjelokupnom problemu. Unapređenja poljoprivrede nema ako nema poljoprivredne službe, ako naši agronomi nisu stvarno majstori svog posla i ako nisu na stručnoj visini, da u svakom konkretnom slučaju mogu sa stručne i naučne strane postaviti stvari. Znači, trebali smo postaviti takvu poljoprivrednu službu, koja bi bila osposobljena da može raditi na terenu, koja će prenositi brzo naučne rezultate u praksu i koja će vršiti cjelokupnu organizaciju tog prenošenja nauke u praksu na teren, a istodobno koja će kontrolirati u toku samog procesa gdje je dobro stvar postavljena, gdje su griješke, kako bi se u slijedećem radu te dobre strane mogle iskoristiti, a loše odbaciti.

Jedna takva organizacija s takvim zadatkom, koja bi imala samo zadatak prenošenja nauke u praksu na svom terenu, da izorganizira prenošenje u praksu putem državnih dobara, zadružnih ekonomija, zadruga, raznih oblika poljoprivrednih ogranaka, jedna takva organizacija treba dolje postojati. S obzirom na naše klimatske prilike, na naš teren, koji je vrlo različit, na svakom koraku drugi sastav zemljišta, drukčiji odnos klime, u takvoj situaciji je potrebno da se za svaki konkretni slučaj kaže kako treba raditi, jer tu se ne mogu upotrebiti šablone ili recepti. Zadatak je te organizacije, da prema konkretnim uvjetima terena, klimatskih prilika zna postaviti stvar, da se onda može dobiti prinos, koji je tamo maksimalno moguć.

Mi smo došli do jedne druge stvari, koju ćemo moći govoriti našim poljoprivrednim organizacijama. Postavlja se pitanje, da li će zadrugari kao takvi i ostale poljoprivredne organizacije prihvaćati te stvari, kako tu stoje u pogledu brzine. Došli smo do zaključka, da ako želimo to provesti brzo, solidno, da u tom slučaju moramo postaviti princip garancije kao osnov našeg rada, a to znači da smo za svaku stvar, koju konkretno preporučimo proizvođačima, u stanju za tu stvar moralno i materijalno odgovarati. Ta odgovornost odnosila bi se na jednu osrednju godinu i ne mislimo tu na elementarne nepogode. Prema tome, ako ne znamo tako proizvoditi i postaviti stvari da možemo garantirati za proizvodnju, onda ne možemo ići brzo i na širem frontu na unapređenje poljoprivredne proizvodnje. To je drugi princip rada poljoprivrednih stanica, kojega ćemo morati postaviti i kojega trebamo ostvariti, a to je princip garancije, koji nam treba omogućiti u što kraćem roku prenašanje nauke u praksu.

Taj princip kojega smo postavili kao osnov u našem radu poljoprivrednih stanica u vezi s organizacijom, kod nas nije bio postavljen i razumljivo, pošto to nije bilo nigdje u literaturi opisano, jer to nije rađeno u drugim zemljama, da su naši agronomi ustali protiv toga, da je to nemoguće, da nije dobra godina i sve moguće i prema tome da smo u stanju da unaprijed znamo što možemo postići. Mi smo stali na stanovište da to ne stoji, jer ako je poljoprivreda nauka, znači da se mora svesti sve ono, što se za praksu preporučuje, na matema-

tiku. Ako se to ne može izraditi kvantitativno, da onda to nije nauka, i u tom slučaju postoji raskorak između onoga što govorimo, što učimo i preporučujemo. Postavili smo kao osnov da taj princip moramo ostvariti, jer inače ne možemo ostvariti tako širok rad na unapređenju poljoprivrede.

Mi smo, usprkos svim tim protivljenjima, postavili da je nama bitno da za svaku stvar znamo tehnološki proces, kako treba točno raditi da se nešto može postići. Bez toga ne može biti rada, a to pokazuje akcija heterozisa. Mi smo za tu proizvodnju znali točan tehnološki proces, što treba raditi od početka do kraja da možemo postići visoke prinose. U širokoj praksi vidjeli smo da se to gledište potvrdilo. Na osnovu toga danas i uopće kod svih akcija postavili smo problem tehnološkog procesa. Došli smo do toga da je to moguće i u poljoprivredi moramo te stvari postaviti i prema tome je ta postavka pravilna i bez nje ne možemo unaprijediti poljoprivredu.

Kako stojimo s tehnološkim procesima i njihovim poznavanjem za dobivanje maksimalnih prinosa? U tom pogledu do sada stojimo prilično loše i možemo reći da nam je upravo danas kad smo prišli na širem frontu tom radu na tim principima unapređenja, naša stručna strana jako usporila cijeli rad na unapređenju poljoprivrede. Znači, mi gotovih, izrađenih, provjerenih tehnoloških procesa za pojedine kulture, pojedine rajone nemamo. Zato smo se morali ograničiti na pojedine akcije. Ako želimo stvar proučiti, moramo imati agronoma specijalistu. Mi ne možemo imati onoga, koji sve zna, jer s takvim ne možemo stupiti u jedan ozbiljan posao, gdje se radi o visokoj proizvodnji, jer tu takvi zakažu, što je posve razumljivo. Zato smo postavili zadatak da imamo ljude, koji će biti specijalisti za pojedine grane proizvodnje i bez njih ne ide stvar. Mi se borimo protiv svaštara u tom smislu da ljude specijaliziramo, borimo se za to, da se naši poljoprivredni stručnjaci opredijele za pojedine grane i da se toga striktno drže, da ulaze u najdublje detalje i da na taj način, s obzirom na prilike, mogu zbilja s odgovornošću to provesti u praksu. Ako se želi nešto načiniti, mora biti točna razdioba posla, da svaki zauzme svoje mjesto i da na tom mjestu svojski radi. Prema tome, i dalje će biti naša borba za konkretno znanje, koje se može prenijeti u praksu.

Vidjeli smo u toku rada, da kad nismo postavili ovaj princip garancije visokih prinosa, da su svi agronomi znali sve, i ta nadmudrivanja bila su dozlogrdila. Međutim, kad smo postavili da vidimo konkretno znanje, pokazalo se da ne znamo sve, odnosno da od tog konkretnog znanja ima prilično malo.

Danas nam je potrebna jedna takva organizacija. Mi smo u Beogradu razgovarali prije tri godine o toj organizaciji i još danas se naročito postavlja to pitanje.

Mi imamo na terenu državna dobra, selekcijske stanice biljne proizvodnje i stočne i čemu kažu stanica. Nadalje, mi agronomi znamo sve stvari i ako znamo, ne treba nikoga, koji će nas učiti. Točno je da postoje škole i sve ostalo, i kad bi se to idealno gledalo, a ne bi se stvarno vodilo računa o samom terenu, onda bi se postavilo pitanje, da li je potrebna ta organizacija. Međutim, mi znamo da je, usprkos svim tim

organizacijama, potreban jedan stručni organ, koji će voditi računa o svim stvarima, koji će raditi po jednom stručnom sistemu na širem frontu, da se stvari prenesu u praksu, koji će kontrolirati što smo učinili, takav organ, usprkos svim organizacijama, mora postojati, jer se taj rad inače obavlja u raznim pravcima i ne donese korist, koju bi trebao. U tom smislu postoje ogromne i neiskorišćene mogućnosti i rasipavaju se ogromna sredstva.

U čemu se sastoji daljnji rad poljoprivrednih stanica, Njihova je dužnost da upoznaju najprije svoj teren, da vide stanje u kojem se nalazi, da ispituju maksimalne mogućnosti te proizvodnje, da rade na organiziranju tih proizvođača na terenu, da na čitavu terenu sistematski rade na tim problemima, da u tom smislu sve stručnjake, koji se nalaze na terenu okupe i usmjere njihov rad. To je osnovna uloga tih stanica. Kad se svrše pojedini poslovi, automatski prenose ono što znaju na zadruga i proizvođače, i oni kao takvi provode u praksu te stvari pod kontrolom same stanice.

U vezi s ovim našim stanicama postavlja se nekoliko pitanja u odnosu na njihovu ulogu. Prvo, tko je odgovoran za unapređenje poljoprivrede u kotaru i komuni? Imamo kotara, koji smatraju, da su za unapređenje poljoprivrede odgovorni poljoprivredni savezi i agronomi. To je nepravilno. Za unapređenje poljoprivrede u kotaru odgovoran je ne samo agronom, zadružni savez, nego svi rukovodioci politički i društveni organi vlasti i njihova je dužnost da u tom smislu rade, a što se tiče agronoma, zadružnih saveza, to su instrumenti preko kojih se politika na dotičnom terenu provodi. Gdje se tako gleda na unapređenje poljoprivrede, jasno da rad stanica i zadruga ne ide kako treba, već sve zaostaje, odnosno ukoliko je zadružni savez jači ili agronomi sposobniji, utoliko stvar više ide. Koliko ima u tom smislu zastranjivanja, toliko ima zastranjivanja i u radu samih stanica, i ako smo na cijelom nizu naših sastanaka pitanje jasno postavili, t. j. ulogu stanica, vidimo da ima danas stanica, koje zapostavljaju sebe kao cilj.

Imali smo jedno savjetovanje o poljoprivredi, gdje su nam agronomi postavili otprilike ovako stvari:

Naš seljak, ako mu nešto ne valja, dođe u poljoprivrednu stanicu i traži pomoć. Ako ovako postavimo rad poljoprivredne stanice, onda ju postavimo kao svrhu samoj sebi, kao utješitelja. Tu rad ne može ići kako treba i u tom smislu umanjuje se uloga naših organizacija i uloga organa narodnih vlasti, političkih naših organizacija u vezi s unapređenjem poljoprivrede. Ti organi vlasti, političke organizacije smatraju za potrebno da se odvoje poljoprivredne stanice i prema tome mi tu nismo potrebni da radimo. Ako stanica sama sebe postavlja za cilj, takav rad nas vodi nepravilnim putem, do likvidacije općih principa, koje smo postavili sebi u zadatak. Imali smo pojava, da su naše poljoprivredne stanice smatrale i smatraju, da su one servis seljaka i da seljacima moraju pomoći. Tu se opet sukobljavamo s osnovnim problemima unapređenja poljoprivrede u cjelini, jer u tom smislu u stvari poljoprivredni stručnjaci i stanice nisu onaj organ, koji kroči naprijed, nego je to organizacija, koja želi seljaka konzervirati, a to je neprijateljski rad poljoprivrednom proizvođaču, selu i narodu.

Zato se borimo da poljoprivredna stanica ne bude servis seljaka, nego organizacija, koja će dolje sistematski, organizirano pristupiti podizanju poljoprivrede, ali takvu podizanju, od kojeg će se stvoriti društvena sredstva za razvitak čitava sela i stvoriti sredstva kod seljaka za podizanje njegova standarda. Prema tome, podizanje standarda samog proizvođača i povećanje društvenih fondova to je jedna cjelina i jedno bez drugog ne može ići. U ovom smislu morat će se voditi računa o zastranjivanju u radu poljoprivrednih stanica.

Vidjeli smo kakvi zadaci stoje pred našim poljoprivrednim stanicama, s obzirom na naša zemljišta i klimatske prilike. Od naših poljoprivrednih stručnjaka traži se da se stalno u struci podižu i tu je ogromna uloga poljoprivrednih stanica. Ona ne može stajati na mjestu sa jednim tehnološkim procesom i na tome živjeti 10 godina, već mora stalno ići naprijed, a ove zadružne organizacije kao takve trebaju pružavati gotove, ispitane procese i širiti ih u praksi. Prema tome, poljoprivredna stanica treba omogućiti našim poljoprivrednim stručnjacima da upoznaju rad na terenu, a s materijalne strane omogućit će da se takvi poljoprivredni stručnjaci u toku godine povezuju s našim fakultetima i zavodima, da vide koliko su u svom istraživanju otišli naprijed, i što bi im mogli dati.

To je u najkraćim crtama ono, što je bitno i čega se treba držati u radu poljoprivrednih stanica. Takva organizacija u našim današnjim uvjetima može jedino odgovoriti politici, koju bi postavili u vezi s unapređenjem poljoprivredne proizvodnje.

Baza za izradu čitave nove organizacije rada svakako je društveni plan, i ako je on dobro postavljen, onda je ovaj posao olakšan. Kao što raste prinos, rastu i materijalni troškovi, više je predviđeno umjetnog gnojiva i ostalog. Prema tome cijena koštanja mora rasti, a isto tako i dobit treba rasti, a to reguliramo tarifom platnog fonda da te dvije stavke progresivno rastu.

Kod stočarstva je jednostavnija stvar. Tu nismo našli najzgodniji momenat, tu još nema ove progresije, jer je ovo strašno rapidno. Ako se ostvari 27 mtc prinosa, dobijete veći platni fond. Za svaku litru mlijeka plaćamo određenu tarifu. Logično je da kod krava moraju rapidno rasti materijalni troškovi.

Posti još jedna druga stvar, koja u referatu nije iznijeta, a koja će se prepriječiti. Dolazi odnos grana proizvodnje stočarstva prema ratarstvu, jer se čini, da je ratarstvo progutalo stočarstvo, budući da su predložene cijene raznih proizvoda prema stočarstvu prilično visoke. Ako smo obračunali sjeme lucerne po 14 Din, onda gubitak na kravama mora doći, makar i kod visoke proizvodnje mlijeka. Dosada je bila prilično niska cijena stajskog gnoja. On vrijedi više. Zato treba malo odstupiti u korist grane za koju momentalno stanje tržišta nije konjunktorno, da bi se sve grane izbilansirale.